

ЄЛИСЕЙ КАРПЕНКО

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

Білі Ночі

З ПЕРЕДМОВОЮ САВИ КРИЛАЧА

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

01151442 (I)

В. 1842

ЄЛИСЕЙ КАРПЕНКО

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

БІЛІ НОЧІ

З ПЕРЕДМОВОЮ САВИ КРИЛАЧА

B-1842

050к.

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И- 35 609

ВИДАВНИЦТВО
ТЕАТР

Київ —

20-XX

— Відень

Передмова.

Кинута химерною рукою невідомого нам Велитня в гармонійний хаос світів наша бідна, сіра, нікчемна своєю дріботою земля блукає серед міриадів подібних собі світів і разом із ними творить таємну, незглибиму й незрозумілу нам містерію життя. Малесенька, незмірно дрібна й никла на землі істота — людина родиться й умирає, дише й мислить, прагне й страждає, як родяться, умирають, дихають, мислять, прагнуть і страждуть констеляції велитенських світів, або нескінчено дрібні мікроорганізми. Якась непереможна, невмолима й свідомо сила примушує безупинно народжатись, зміняти постійно форми й умірати, щоб воскреснути в іншій утіленню, все існуюче — й камінь, і птаха, полум'я, й воду, іхтіозавра, комаху й душу людську...

І від хвилини своєї появи у всесвіті, вилонившись з якоїсь іншої незваної нам форми, кинув дух людський у простір таїни буття страдницьке питання: — Звідкіль, навіщо й куди?.. — Те саме питання, яке ми бачимо в очах уміраючого з кулею в боку оленя, яке чуємо в шумі осіннього вітру, в зойках чорного птаха з пошарпаним крилом під час бурі морської.

Дух людський, як і все на світі, почав змагатись з непереможною силою таємного закону, що звелів йому жити й убиває його без питання... Дух людський жадібно намагається збагнути ество того закону, зрозуміти велику, кермуючу світом Думку, підглянути невідомі шляхи її, пізнати Первопричину...

І підійшов Мудрий зі скальпелем, мікроскопом і ретортою в руках і відкрив те, чого не бачив досі, відкрив незмірні обшири

нових для себе явищ... Але після невсипущої й упертої праці віків і поколінь бачить лише те, що відкрив він і пізнав усеж таки нескінчено малу частку Нескінчености явищ Природи. Він зрозумів, що відкривши ще безмірно більше їх число, через мільони віків він так само буде лише на початку своєї дороги й усеж таки ніколи не зрозуміє Первопричини буття й ніколи не відповість на жагуче всього живого питання: — Звідкіль, навіщо й куди?... — Але якась неборима, могутна Сила пхає його до Пізнання. Він далі й далі, кривавлючи руки, напружуючи всі свої сили, падаючи, вміраючи й нарождаючись знов, пнеться вперто й жадібно на недосяглі верховини пізнання... І так без кінця, в Безконечність...

А обік Мудрого птахом злітає вгору, бе орлиними крилами в скелю таїни, кервавить груди, падає й поривається знов із зиком боротьби в безконечній справі пізнання — Поет.

Коли перший, спокійно й уперто відлупуючи скалку за скалкою й розгядяючи кожну пісчинку довго й уважно в побільшуючі скла, записує дрібні рядки в книзі Науки й укопуючись усе глибше й глибше в гранітові груди незмірної кам'яної гори знання, гадає, що докопавшись по віках до середини гори пізнає Невідоме, — другий поривається злетіти в недосяжну височінь, костеніє від студених туманів, сліпне від палючого сонця проміння, з криком перемоги або із зойком роспуки кружляє, підлітає, падає, вмірає й відроджується, сміється й плаче, страждає як найнужденніший раб і радіє як всесильний Бог... А все вірить, що коли вибеться у високости, аж до сонця, — то пізнає Правду.

Записує свої досліди Мудрий — записує й Поет. Бачить один, бачить і другий. Видерає в Невідомого таїну за таїною один — видерає й другий... Але якраз недосягла різниця поміж їхніми записами!.. Цей мислить формулами, а той образами, — цей пише чорнилом, а той кровю із серця...

І не всякий письменний учений може читати криваві герогліфи поета, і не всякий поет прочитає формулу хімічну... Хоч і той і другий шукає тогож самого — Правди й Первопричини.

* * *

Великий закон народження й розвитку, виродження й смерти, — непереможне стремління народженого до життя й хапливе роспучливе чепляння за його останки уміраючого, ясна радість живого й сувора злоба трупа, — промінна надія прийдешнього й смертельна туга безповоротно минулого, — ця вічна трагедія життя й смерти, ця вічна краса контрасту породила цю поему.

„Загублених часів покої“ з „вічно німими кольонами“, трагічний образ уміраючого, підточеного шашлями віків, колись величного, радісного, непереможного, лицарського замку, що вмівав у собі повне, дуже, веселе життя, що був свідком найвищих досягнень лицарського культу, найбільшої перемоги й краси існування...

Іро, син моря й білах північних ночів, останній нащадок zdeгенерованого, колись могутного з блакитною кровю роду володарів життя. Він не хоче вмірати й шукає порятунку... Він бореться з усесильним законом розкладу й хоче підняти завміраюче тіло свого роду червоною кровю молодого починаючого життя. Він не бере Патериці, з якою нема повороту ні пристановища на світі, не відходить з уміраючого гнізда на віки з нею, щоб посіяти зерно родових скарбів на нових нивах родючих... Ні, він іде в світ без неї, без Патериці й приводить із собою Вірляну, що буйним цвітом вицвіла на відроджених до життя степах і з непереможною силою рвалася до верховин, до найвищих досягнень життя, до блакитних височин. Оманена лицарською шпагою в німічних руках дегенерата пішла за ним, утопивши очі в свою Мрію... Пішла з пишних розлогих, дихаючих животворною силою, накритих наметом промінної блакиті степів, пішла від росистих, оповитих оксамитом цвяхова-

ного золотими зорями південного неба ночей, пішла туди де над бурхливим морем півночі, над прекрасними в своїй суворій красі скелями, над високими замками минувшини ! творять свою хвору таємну містерію конання бліді, холодні „Білі Ночі“. Пішла — й залишилась вірною непереможній справі живого життя...

Ріта — сумління Іра. Це другий він, що вбив першого бажанням залишити його в замку й убивши зрозумів бесплодність боротьби з Доконечним. І скорбно пішов з Патерицею віддавати борги живому життю.

Няня — холодне й пристратне бажання зупинити невимовним присуд часу хоч на хвилину, хоч на мить. Це звірячий інстинкт життя — злоба конання.

Йона — мудрість резігнації.

Юнак — мрії Вірляни, шляхи, якими їй іти.

Степи й долини, це мій Рідний Край, що встав до нового життя. „Загублених часів покої“, це ті наші сусіди, що кров червону точать з мого народу, щоб підживити нею свою збучавілу блакитну...

Я так зрозумів цей твір.

18
XII 19

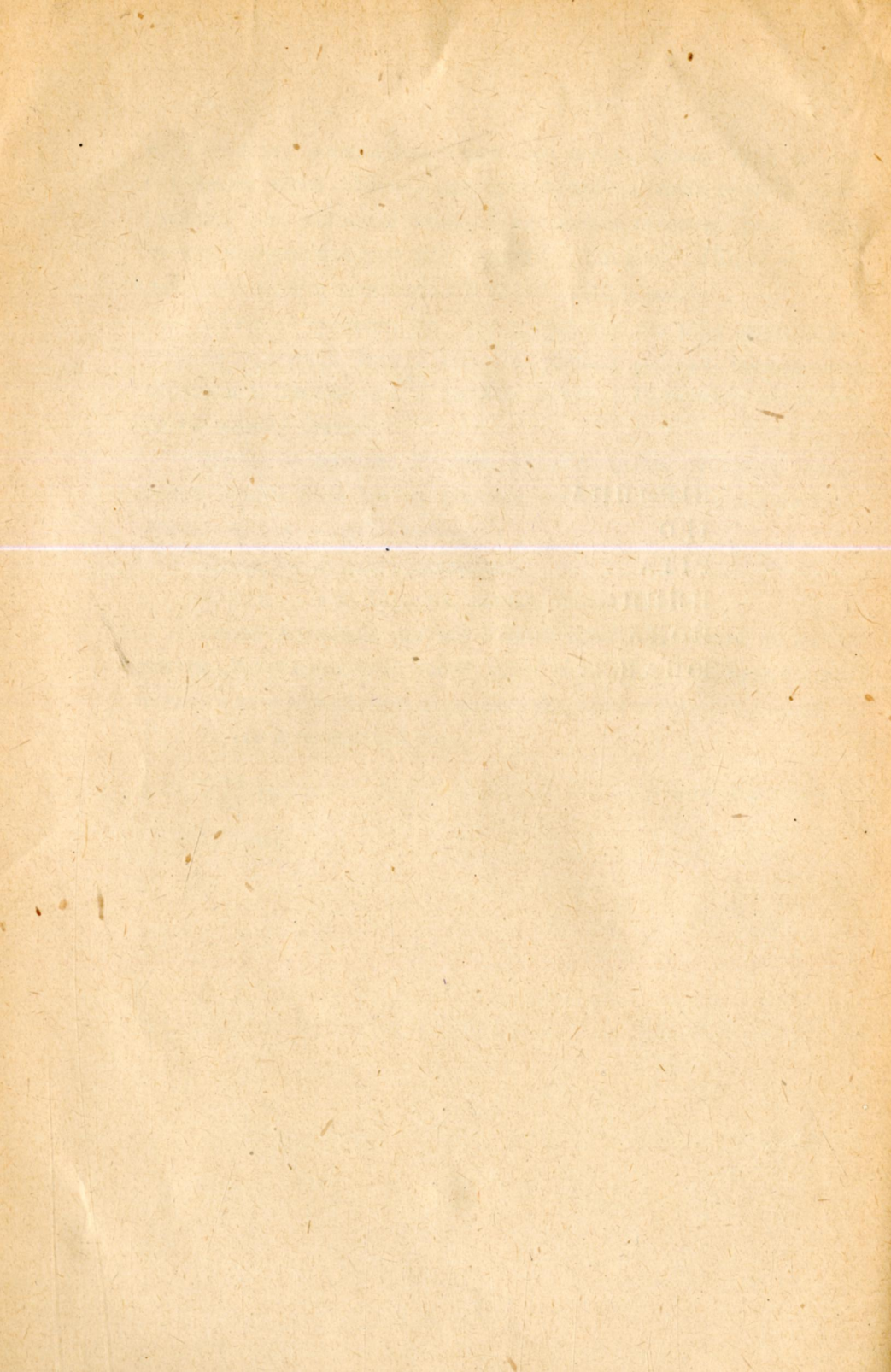
Сава Крилач.

Відень.

ВІРЛЯНА
ІРО
РІТА
НЯНЯ
ЙОНА
ЮНАК

I

Старі, загублених часів покої. По кутках тінями висне Дух Минулого. Вічно німі кольони. Ніша. Безмежний простір синього моря.

Вірляна. (Стоїть біля піші. Дивиться в далечинь моря. З затаєним острахом махає біленькою хустиною — так ніби когось зустрічає, кличе. Хвилину все в глибокій задумі, мовчить, прислухається.)

Йона. (Виходить із за коьлон. Став. Дивиться на Вірляну. Він наче душа покоїв. Тиша. Йона їй у тон.) Пливе? (Вірляна заворушилась, крадькома ховає хусочку. Мовчать. Йона.) Все море я тільки бачу.

Вірляна. В синій тканині, в зітханнях моря... (Шукає очима в далечині.) Нема... А то був... Плів... Кораблем... Прозорою хмаринкою... (З захопленням у душі.) А які білі вітрила... І я йому — отак, хустиною... А він — рухом кохання мені...

Йона. (Похмуро.) І сьогодні він... Хоч би з нині годі туди дивитись.

Вірляна. Я його жду — і він буде.

Йона. А муж? (Мовчать. Йона.) На те вже мабуть ці наші мури й повстали... Старий пан безвісти десь канув... Пані на дно в море... І всі не таяк треба. Наче хтось навмисне засів тут, аби без краю вити пасма туги, неладу й усього, що веде до руйни... Журба та сум квітника тут розвели. І перестає сміятись сонце, журить небо й тоскно вие море — коли в них квітнути починає. Думав, що хоч ви з собою принесете сюди срібні роси і владний сміх радості...

Вірляна. Мене кличуть мої степи, в свої долини... Скорбно, тужно так... Крізь співи осінніх вітрів наче...

Йона. (Рівно.) Це він усе... Юнак із тих долин... Це мрія, сон... Прокиньтесь, муж до вас вертається...

Вірляна. Я з степів...

Йона. Знаю.

Вірляна. (Мрійно.) В степах є долини, де вночі — рухи ма-
рега плетуть усе зі співів кохання золоті гірлянди, а вдень — на
хвилях пахощів мрійно відпочивають усміхи сояшного ранку, всі
чари ночі...

Йона. Іро...

Вірляна. (Коротко.) Він мене сполохав. Мої степи співали
мені тільки про того — мою Мрію, з блакитною кров'ю в серці...
І я серед моїх долин шукала її... А цей... підкрався, перетяв у
моїм шуканню струну... І я з переляку — оце й опинилась серед
ціх німаків... А вже коли довідалась я про його минуле...

Йона. Ви знаєте?...

Вірляна. Він з цим ховається від мене...

Йона. То чому ж ви зразу...

Вірляна. (Рівно.) Бо я завинилась...

Йона. Ви так не хотіли.

Вірляна. Я в обіймах остраху... Боюсь не діждати його,
боюсь і зустрітися з ним. Боюсь з цим, боюсь і тікати від нього...
І з ним я лише так... Бо й тілом і душею й серцем...

Йона. То це... ваш син?

Вірляна. Він мій Дух, мої думки й моє життя.

Йона. (Рівно.) Мабуть ці мури збудовано смертю, аби в них
умірали тільки...

Вірляна. Мене нема тут... Я в степах... З ним...

Йона. (Заворушився.) Все ж... готуватись до зустрічі... (Ди-
виться в море.) Чорна смуга далеко... Він мабуть.

Вірляна. (Нерівно.) Може... (Дивиться в море. До Й.ни.) Що як
вони обидва разом?

Йона. Можна ждати.

Вірляна. А він же...

Йона. Його виростило море.

Вірляна. (Рівно.) Відійти мені треба...

Йона. Не відразу тільки. Не розбудити, щоб у ньому звіря...
Через сні кохання якось... Аби він і по розлуді з вами віяв що
ви ще з ним... (Заворушився.) Бо ж...

Вірляна. (Швидко.) Готуймось... (Нерівно гукле.) Няню!... (Іде.)
Няню!... Мені аби вони тільки не разом...

Няня. (Заходить.)

Вірляна. До зустрічі?...

Няня. Вже й стіл...

Вірляна. Добре... Йдіть...

Ріта. (Заходить. З квітками.) Опе... (Цілує Вірлянчу.) Це йому...
Заллемо його мов дощем ціми квітами. (Йона пішов.)

Няня. Їх ще б до стелі, аби нараз і прямо на нього...

Ріта. (З захованим распачем.) На вас обох...

Вірляна. На нас усіх.

Ріта. Хе... Ні!... Ми вже так!... по-біля вас... Мое не вер-
неться... Та й буде з мене... А як ви? Це ж... три роки не ба-
читись — з милим, коханим...

Вірляна. Боюсь не діждати.

Ріта. Дождемо... Більше ждали...

Йона. (Із за кольози.) Пані!.. (Зник.)

Вірляна. Іду... (Пішла, легенько вклонившись Ріті.)

Ріта. А це вам. (Дає Няні скриньку.)

Няня. Солодке? (Роскриває скриньку й смакує цукерки.) А до чого
це ви — „не вернеться“?

Ріта. Бо це так.

Няня. (Рівно.) Чому?

Ріта. Він у ній знайшов глибші води кохання.

Няня. (Коротко.) Його приворожено. Він тільки твій...

Ріта. З нею разом. Хай будуть щасливі. А я вже тільки
по-біля них... здалеку.

Няня. (Коротко.) Я не для двох його виняньчила.

Ріта. А коли він...

Няня. (Вперто.) В її степах... відьма на відьмі там...

Ріта. (Піднято.) Няню, — вона рай для нього на землі...

Няня. (Гостро.) Обворожено! Та й не хочу я, щоб вона...
отака... (Т. смичко.) В кого те дитиньча? — ні в мамусю ні в татка,
а в чужого чорта якогось... (Різко.) Не хочу я такої плями на
його честі!

Ріта. (З острахом.) Ви наробите лиха...

Няня. Мені холоне кров, коли я тільки згадаю, що на його
високу, на честь дитяти в моря — й отак ляпнуто. (Мовчать. Няня.)

Гу? (Дивляться. Няня.) А оті твої ночі, випрядені з одних тільки зітхань по ньому?

Ріта. (Вертю.) Нехай як я кажу... (Няня смакує пукерки.) Красти нехай тільки я буду в них те, чим живу. А за все, що в мене було з ним — вона й далі знати не повинна...

Няня. Де ви їх брали?

Ріта. (Не зразу.) Солодкі?

Няня. Ууу... (Смакує.)

Ріта. (Дивиться через вішу.) Приїхали!

Няня. Де?

Ріта. (Швидко.) Виходить з човна... Няню, — коли гуне його щасте, то дістане воно й мене...

Няня. Ходім. (Ідуть. Вийшли. Нікого. Хвиля.)

Іро, Вірляна, Ріта, Няня і Йона. (Заходять.)

Іро. (Вносить Вірляну на руках. Садовить її на софу.)

Вірляна. Ще... раю... його тиші... Щастя... (Обнялися. Ріта обсипає їх пелюстками з квіток.)

Іро. (Варіє.) О, Небо — чому не дало нам ти сили хвилини щастя зупиняти!

Няня. І де ти так довго барився — аж три вічності?

Іро. В чужих, далеких світах...

Вірляна. А ми тут... самі...

Няня. Виглядали все...

Йона. Рік, другий, третій — а вас і не видно й не чути.

Ріта. Легенди про вас уже...

Вірляна. Сні...

Іро. І тут нараз...

Ріта. З неба...

Вірляна. З казки наче...

Іро. Обійми, щасте, радість... (Обнялися.)

Вірляна. (Аби вирватись з обіймів Іра, з шалом пориву.) Ха!.. Море!.. Кораблі все... лебеді наче... Легкі та смілі вітри... Несуть... Гойдають ними... І вони мов п'яні на бенкеті щастя... А то... все небо та море — і тут, одним однісенький кораблик... іде, летить... Як у легенді, в казці...

Іро. Це коли...

Вірляна. Няню, на столі все в нас?

Няня. (Сухо.) Прошу.

Вірляна. Сонечко, може вже до столу?

Іро. (З жартом.) Хай більш йому покортить.

Вірляна. Ну-ну... Хай... (Швидко цілує Іра й іде до ніші.
Дивиться в море.)

Няня. А що з твоїм старим помішником? Ти щось писав.

Вірляна. Аби на морі швидко повсталала буря...

Йона. (Кидає уважний погляд на море.) Сонця предвістні круги наче...

Вірляна. Нехай... Ми ж уже дома... (До Іра.) Одинокі, самотні кораблики?...

Іро. Зустрічав.

Вірляна. А які в них вітрила?

Іро. Білі, як сніг, а ніжні, як усміх твоєї ласки...

Вірляна. Ходіте... до столу...

Няня. Що з старим помішником?..

Іро. Ага... (До всіх.) Було нам раз таке... (Замовк. З усміхом захвату.) Зірньо! — а мій син?... Опе так... Та я ж за нього тільки з твоїх листів... А в кого він: у мене, в тебе, чи в нас обох?

Вірляна. (Швидко.) Кращий... Серед краси наших степів та їх розквітлих долин наче його я виносила... (Іро цілує її.)

Ріта. Так, що з помішником?

Іро. Було нам раз таке: вертався морем один лицар, з поля бойовища, увінчаний вінцем перемоги... Його захопила буря... А тут я... І виніс лицаря зі скажених хвиль, як Еней Анхиза з Трої.

Вірляна. Герою мій!

Іро. Зняв він із себе родову шпагу, ворожою кровю, мов червоними квітами Долини Роспачу, заквічану, — й подарував мені її.

Вірляна. (Рівно.) І ти взяв?

Няня. А як же було не взяти?.. Дарунок... та ще такий — у ворожій крові...

Йона. (Глухо.) У наших кольонах місце їй знайдеться.

Іро. І от... Тої якраз днини, — мій колишній помішник, по другому році свого розлучення з дружиною, від свого пастора

дістав правдивого листа був, в якому стояло: „Твоя невірная дружина — породила сина тобі... О, сором!.. О, Боже!..“ І взяв він по такому даровану мені шпагу — й сам... на горло себе нею...

Йона. (Сам до себе.) Нашим кольонам до таких гостей не звикати.

Вірляна. То її в море...

Іро. Гаразд...

Няня. (Бурчить.) Вам пора до столу.

Іро. Ходім. (Вере Ріту під руку, а Вірляну за руку. Йдуть.) І гірке ж е?

Няня. Хо-хо! Поздоров Боже!.. (Вийшли. Йона сам. Стоїть. Злився з задуюю кольон. Хвиля.)

Вірляна. (Заходить. Дивиться в море. Мовчить. Виростає. Тихо.) Йона... глянте!

Йона. (Дивиться.) Буревістники.

Вірляна. Он... Далеко!.. Мріє... (Мовчать. Дивляться в море.)

Іро. (Здалеку.) Віірлюуу!.. (Вірляна нараз повернулась.)

Йона. Йдідть...

Вірляна. Як бути?

Няня. (Заходить.) Радитесь? А гість... (Вірляна пішла, за нею Йона. Няня їм услід.) кинувсь дружини, а вона... позауманнем, на шипах...

Ріта. (Виходить із за кольони. Тремтить.) Няню... де взяти сили, аби його тільки душею обняти?

Няня. (Рівно, сухо й уперто.) В дії, в русі... (Дивляться.) Перетнути, щоб у твоїх муках оту волосину роспачу, що вілась у рани твого серця...

Ріта. (Поменшала. Глухо.) Не займайте...

Няня. Ого ж...

Ріта. (Коротко, нерухоючись.) Ідідть... Вам аби солодке... хоч і кров...

Няня. (Швидко.) А...

Ріта. (Побільшала.) Так не буде!.. (Няня пішла по між кольонами. Зникла. Ріта.) Без нього?.. Вбачити його мертвим?.. (Поменшала. Глухо.) Я осліпну... (Робе кров і сама не знає куди їй іти, що робити. Незграбно і

якось непевно бере до рук чорну Патерицю, дивиться на неї, бубонить.) „І не буде тому повороту хто з нею піде в світ“... (З якимсь затаєним чорпоко відсахнулася її, Патериці. Ледве помітно кудись їде.)

Іро. (Заходить із за кольони.) Ви ніби привид...

Ріта. (Побільшала.) Хіба?.. Хе-х... (З жартом, з клекотінням у грудях.) Вино в вас...

Іро. Наточено його наче з чийогось серця...

Ріта. Ага...

Іро. Ріто... Мене виростило море... Його простори!..

Ріта. І...

Іро. З ким вона?.. (Дивляться.) Хто переступав поріг до мого колись храму? (Ріта дивиться.) Я зараз був у сина... (Мовчать. Іро бере Рігу під руку, робе два-три кроки.) Скажіть...

Ріта. Я не знаю...

Іро. (Принишло.) Ось... у куточках ваших уст...

Ріта. Не вірте...

Іро. Ворушіться вам схований глум у них...

Ріта. Ходіте... На нас чекають...

Іро. (Пожовчавши.) Прошу... (Ріта пішла. Іро стоїть. Заходить Няня. Іро.) Скажіть ви...

Няня. (Сухо.) Аби мені знов не повірили? Як і тоді... За цю. (Показує вслід Ріги.)

Іро. В кого він?

Няня. (Утягла в себе швию. Рівно.) Не в тебе й не в неї... (Іро питає очима. Няня.) Із степів його мабуть принесено?.. А може й тут...

Іро. Хто в неї бував?

Няня. А глибші од вічності зітхання.

Іро. По кому?

Няня. По таткові твого сина. (Іро рушив іти. Хоче. Няня приулилась до кольони. Смакує цукерки. Мовчанне. Напруженість. Няня в тон мовчанню.) Чи ти ж своїй Няні — солоденького?..

Іро. (Став мов укопаний.) Привіз... Он там... Між привезеними речами...

Няня. (Скалить зуби.) Піду... Пошукаю... (Пішла. Іро стоїть. Дивиться їй у слід.)

Вірляна. (Заходить.) Де ж Ти? Там ждуть...

Іро. (Заворувився.) Та їм би... сказати, щоб вони йшли собі... Бо нам же зараз, по такій довгій розлуці — ховатись від самих себе... Надлюдьми, богами нам зараз (в нестямі, все ближче пригортає до себе Вірляну), творцями щастя, його слізьми, сміхом, цілунками... проміннем його сонця, одчаєм... (Хотів поцілувати Вірляну та так і ливився.) Ідуть... (Держить Вірляну за руку.) Прошу...

Ріта і Йона. (Зяходять.)

Ріта. Ну й вино!.. Аж танців уже хочеться... (Збігає на підвищення, сідає, бере до рук велику стару арфу.)

Іро. (Зі штучним розмахом.) Ага... танців... (Ріта починає грати на арфі казковий танок. Іро бере Вірляну до танцю. Роблять рух.)

Йона. (Глухо.) Пані... (Вірляна остовпіла. Іде. Дивиться в море. Незграбно намагається затягти чорними завісами нішу. Іро йде до неї.)

Вірляна. (Розбито.) Чиїсь вітрила... Біліщі снігу... (Заплуталась у завісах.) Сліпнуть очі... Не треба... Не дивись... (З рук завіси їй випали. Похитнулись. Напівзакрили нішу. Вірляна поведа Іра в танок. Танцюють. Йона нерухомо дивиться в море. Мріють білі вітрила самітнього кораблика. Ближчають. Ріта грає все тихше, тихше. Танок тоне грі. Згуки арфи пішли луною, безмежним далем, злилися з відгомном моря... Танцююча пара поринає у хвилі роспачу й втоми.)

II

Нікого.

Гро. (Швидко заходить. З ним тінню пливе Няня.)

Няня. І кучері... Такі ж і очі... Увесь він у нього...

Гро. (Намагається заціпити їй.) Я перед нею чистий!... Бо з хвилини нашої зустрічі, яку благословила своїми сльозами невинність самого неба — не горнувся я ще навіть бодай хоч думкою до когось із жінок... Бо всі вони разом не в силі дати моїй душі тих крижких насолод блаженства, які дала вона одна мені...

Був акт чуда!

Всевадна радість кохання — зі співів і ласки свого сонця — виплела була вінець і вінчала ним чоло моїх бажань... І трапилось це — через неї... Через утому по обіймах з нею...

Няня. (Ущипливо.) А та... (Чухає посеред голови двома пальцями, які скидаються на роги.)

Гро. (Незграбно стягає Нянені руки їй з голови. Крутить їй пальці. Глухо.) Ви мені не показуйте! Я чую й так що вони як два цвяхи в тімені.

Няня. А ви не крутіть... (Коротко вириває з його рук свої пальці.) Не поможеться... Їх коли не вирвати з корінням...

Гро. (Глухо кричить.) Вона мій бог!... (Няня йде. Заїдає лужорками.) Куди ви? ... Аби розгомосити всьому світові? Не ходіть!... (Став перед нею.) Бажаєте блакитної крові? ... (Коротко.) Гаразд...

Няня. А білі вітрила?

Гро. Хай помайорять... Я хочу впевнитись, на очі...

Няня. (Коротко.) Добре... А потім... ця, Ріта?

Гро. Забуде хай на віки.

Няня. Вона через тебе й для тебе.

Гро. А я...

Няня. (Луною, піби за нього.) Оддав їй найперші цілунки своєї невинности, найсвятішу таїну кохання? ... Це ж забрав у неї...

Іро. Вірля цього не знає... (Сів.)

Няня. (Трежтить.) Я виняньчила тебе не для того аби тобі принесли в пелені глуму регіт?... (Іро виріс. Ходє. Няня сидить, рівно дивиться на нього.)

Ріта. (Заходить.)

Няня. Де вони?

Іро. (Став.) Вірля пішла по квітки, а він... шехерезує одвічні поеми про далекі степи і їх легендові долини...

Няня. Досить... Розумію... (До Ріти, пошепки.) Його впень обворожено... Рятуймо... (До Іра.) Я пригадую... Сідайте... (Іро й Ріта сіли.) Було це тої ночі, коли круг вас сади вашого раю вистежались... (Іро й Ріта встали. Розійшлись. Мовчать. Няня встала, щоб вийти.)

Іро. Заждіть... (Няня йде.) Я вам кажу! (Ловить Няню за руку. Стримано.) Я свідчень хочу!... (До Ріти.) Кажіть... Кому вистеляла вона стежки тканинами своїх бажань? З ким блукала серед наших білих ночей? По кому зітхала цілими днями?

Няня. (Своє йому.) Із за розцвілих садів раю, о півночі — сходило сонце...

Іро. Хто? З ким? ... (Майже викиє Няню геть. До Ріти.) Кажіть!...

Ріта. Я не знаю...

Іро. Та ви ж...

Ріта. (Наче хтось за неї.) Іро... Не знаю... Дай жити мені... (Пішла. Ходить. Іро стоїть. Ріта торопко і якомсь звишка.) Сьогодні... Ви ще не забули? — день вінчання на безсмертте одної пари... День радості, що породила потім стражданне... (Ніжно тягне Іра до ніші.) Бачите?... І як тільки смеркне — вони знов запалахкотять... Як і тоді... коли ми з вами... отак... (Держучи Іра за руку кудись іде з ним. Стали. Спокійно.) Десь дуже далеко мав згаснути „Іванів огонь“... (Губить штучний смокій.) Ми швидче... біжка до нього...

Іро. І не добігли... він згас...

Ріта. Ми стали... Ти зірвав із мене вінок і пелюстками квіток його... з голови до ніг облив мене ними... Огнем наче... І аж на віки...

Іро. (Поменшав.) Вона дала мені те — без чого я... одні тільки сліди життя... І чого не дасть мені вже ніхто й ніщо... (Випростовується з під якоїсь внутрішньої ваги.) З нею я гублю грішну землю й улі-

таю в ту височинь... з якої сказав колись Предвічний — „Хай буде сонце!“ ...

Ріта. (З захованим розпачем.) І так хай і буде... Живім... Забудьте... Не допитуйтеся...

Іро. (Рівно.) На крайнебі мого спокою хтось он маячить...

Ріта. То тоді за море, в степи її...

Іро. (Ніжно.) Я щастя, раю, кохання, захвату, шугнути в небо... А без неї... Вона душі моєї серце... Моя влада... Мій бог... Я!...

Ріта (Луною) А я — ти... І ми... (Торопко взяла його за руку.) Ось тут... в оцих руках — і наша влада...

Йона. (Заходить. Зі стриманим захватом.) Навіть море замовкло й мов нечувану молитву вічності: слухає легендові згуки струн про життя його країни...

Ріта. А вона?

Йона. Як і все навкруги — замовкла, слухає, цілується з квітками... Я не знаю, як бути — кораблик його, наче по воленню Предвічного... як бачите — причалило майже під вікна... (Через пішу видно білі, як сніг вітрила.)

Ріта. Його...

Іро. Запросити... А чого йому?...

Йона. Певно, щоб нагадати декому з нас про загублений край... Бо ми ж тут, за цим морем...

Іро. Мене воно виростило...

Йона. А пані...

Іро. Чужа без нього тут?

Йона. (Луною.) Ми всі чужі...

Няня. (Заходить.)

Іро. Що?

Няня. Чомусь у зільникові всі квітки почервоніли... (Іро пішов, за ним Няня.)

Йона. (Пошепки.) Аби врятувати їх від загибелі — треба вам узяти його за руку й повести до тої давньої хвилі, в яку ви...

Ріта. (Проти бажань Йони й своїх же таких, коротко.) Аби я його хоч здалеку мала — він повинен бути тільки з нею...

Йона. Він загине...

Ріта. Йдуть... А чого його сюди?

Йона. Її по ній туга...

Ріта. А хто він?

Йона. А той самий... (Вийшли. Нікого. Хвиля. До неї позові влітаються згуки гри на бандурі про „Широкі долини“.)

Вірляна і Юнак. (Заодять. Убрання на Юнакові таке, в якому долини з'являються на бенкеті Весни. Шовкове темпорусе волосся дістає плечей. Очі голубі. Бандура чорна. По ній золоті визерунки. Гра позові стихає.)

Вірляна. (Торонко.) Ви тільки не жахайтесь, що тут... не житте, а смерть розп'явила свої крила...

Юнак. (Розглядає покої.) А в нас... (Береться до струн, виграє про „Красу і захват степо-их долин“. Легенда. Хвиля. Вірляна стоїть мов зачарована. Юнак, у тон затихаючій грі.) Бурею вітер увірветься в мої долини й нараз же губить свою всевладу й тільки ніжно, ніжно поколише шовкову траву, вкохано засміється, шепне про нашу Легенду, тужно зітхне по ній... І знову в себе прийде вже тільки в степу.

Вірляна. Я знаю...

Юнак. Ночами — все, що в день житте до виру, пісні й руху оберта — золотого сну обійми снить. Мрії зоряного неба, своїм огневим сміхом запалюють нічної пісні згуки й уводять їх з собою, та й усіх із Казки — в чарівний танок. Приходять із степу дивні сурмачі з гудцями й про його тиші таїну, про волю, простір і красу... (Ударив по струнах. З під них волилася „Бурхлива пісня степу“. Вірляна слухає. Побіл шала. Юнак гру нараз обриває і мовить далі.) Бувають у нас і навинні дівочі сні... З неба сходять зорі... І все в агонії життя, бажань і насолоди... А ось і навіт... На зустріч чорнооксамитовій Ночі...

Вірляна. (Нестямно.) Я бачила!..

Юнак. (В тон Вірляні.) І вона з своїм царством — в обійми Ніреани, в море пахоців, на його хвилі...

Вірляна. А день...

Юнак. В обійми життя.

Вірляна. Ха-х!.. І день і ніч!..

Юнак. Все тільки житте! Творчий вир Легенди! Вічна Казка!..

Вірляна. (Нестямно.) Ха-ха!..

Юнак. От тільки... (Торкнувся струн. Вони загужили. Хвиля туги. Гра стихає. Юнак їй услід.) Повилась отак у моєму царстві, чорними стежками туга... І нема життя на них...

Вірляна. (Рівно.) А то ж?...

Юнак. Осяйні палом кохання невпинні думи дівочої душі, вимріяли були серед моїх долин і степу, як усміх непорочної невинності — обоготворену Легенду... Чудо! Ой, дивнее народження в моїй країні, то було... І маревом дівочих поривів кудись вона все йшла... А їй під ноги — легіт і пахощі шляхом устелялись... Нерозцвілі квіти, аби не сполохати її, зупинились квітнути були... Шовкові трави з вітром про кохання мову були обірвали... Раділо небо, радів степ і долини... А з найвищих височинь мовив Предвічний: „Радуйся!“

Вірляна. (Мов хтось за неї.) Вона когось шукала?

Юнак. Замордованого людьми Світлого Духа понадбуденного Виру життя...

Вірляна. „Радуйся!“.. А ви?..

Юнак. Стежив здалеку за нею й боявся...

Вірляна. (Трептить.) А коли вона до вас усе ближче?..

Юнак. Я в ніжний шелест трави був обернувся...

Вірляна. Щоб?..

Юнак. Не сполохати і не втеряти її...

Вірляна. Вона ж усе йшла?.. Шукає?..

Юнак. Хтось од нас виманив її...

Вірляна. А...

Юнак. Ві сні та мріях ми з нею були разом...

Вірляна. (Несвідомо зробила крок до нього.) Ха-а!..

Юнак. Снили ми з нею про кохання, про його наслідок... Не стало... Хтось викрав... І шукають її тепер вітри... Шукаю я...

Вірляна. (З напруженим острахом, рівно.)⁸ А ви її... як відшукаєте?

Юнак. (Ії у тон.) Відразу накажу зорям уснити їхніми снами шлях до її повороту... В мої володіння... Де трон Всеселенної жде її... Щастя водограї й захвати пориву все вгору, все вище... Де сонце буде до послуг їй... І де, стежки тамтешньої зараз туги — квітами радощів заростуть...

Вірляна. (Тихо, лякаючись сполохати свої сподівання.) „Радуйся!“.. Я чула... Знаю... Тужу по долинах... Живу ними... (Юнак побільшав. З напруженим поривом і острахом іде до Вірляни. Вона йде до

нього. Стала. Якимсь розгубленим рухом зупиняє Юнака. Оглядається. Торопко.)
Будьте гостем... Бийте в струни... Хай не знають...

Юнак. (Луною наче з неба.) Ти?..

Вірляна. (Розгублено.) Ніч надходить... а тут ночі... білі, смертні... Стережимось... Ждімо сонця... Йї тоді здалося... І вона тільки в час омани була з ними... Всього мить одну...

Йона. (Заходить.)

Вірляна. (Рівно.) Що?

Йона. (Оглядається. Глухо.) Вже... (Ворушиться), у розведених у нас журбою та сумом квітниках — заворушилось... Побережіться. Хоч поки ніч... Бо ж у нас усе ночами... і старий пан і пані... (Таємничо.) Вже й ті, тугивістники... Як і ті рази... Оце тільки но... аж три. І низько, низько... Певно чи не з даху десь взялись... Зробили дев'ять непевних обрисів суму й пішли, вгору все... І так і зникли... в чорній хмарі... (Щудляється. Загорає в одержу щільніше груди. Юнак неспідомо торкає струни, з від них тихо брентить щось трівожне.)

Вірляна. В чорній хмарі? Всі три?...

Йона. Всі.

Вірляна. Я буду з ним...

Йона. Хоч до ранку, сонце поки... (До Юнака.) Та й ви...

Іро. (Заходить.) От... оце так у нас... Журно... Та то зразу. А поживете... Бо ж... Ось (обнімає Вірлянду)... Радощів радість... А найбільшого щастя сонечко й усі його ті сили, що росвалюють у нас кохання захват...

Вірляна. (Ніжно.) А це... (Легенько обнімає Іро), он, море наше... Його міць і воля... Його тиші відгомін і бурі шал...

Іро. А в яку країну?...

Юнак. Своїм шляхам краю я не бачу... Не знаю я й утоми... І тут, у вас, я так... на маленьку хвилю.

Вірляна. (Швидко.) Ти своїм поворотом обдарував наші бажання до того, що ми погубили й голови... І всі забули за надходячу велику Казкову ніч...

Ріта. (Заходить.)

Іро. (Цілує Вірляні руки.) А й забули...

Няня. (Заходить.)

Вірляна. Скрізь горітимуть огні... (До Юнака.) Навколо них

повстануть привидами закохані пари... Поведуть танки. І спатимуть
цеї ночі тільки отупілі, звичайні, ха-ха — „нормальні“ душі...

Няня. Затіваєте, пані... В нас декому з дороги.

Вірляна. Іро?...

Іро. (Взяв Вірляну за руки.) Мій ангел бажає казки?

Вірляна. І такої, щоб аж закрутитись у ній...

Іро. Гаразд.

Вірляна. (До Юнака.) І ви ж з нами... (До всіх.) Казкове
вбранне е в нас... А вінки...

Ріта. Ось із цих... (Показує квітки.)

Вірляна. Ага.

Няня. Вигадуєте.

Йона. А я вам наношу такого смоляного хмизу...

Вірляна. Плетім вінки. Гостю, Іро — помагайте нам.

Іро. Плетім. (Плетуть вінки. Вірляні помагає Іро, Ріті Юнак. Піднята
мовчанка.)

Ріта. У ваших степах нинішня ніч?...

Юнак. Горітеме до насвіту. (Мовчать.)

Ріта. А куди прямуєте?

Юнак. Зі світа в світ.

Йона. Рушається погожий вітер.

Вірляна. Аби сприяти?...

Йона. Тим хто вийде в море.

Іро. І всім хто не спатиме цеї ночі.

Йона. Палитимем де й минулі роки?

Вірляна. Там.

Іро. А ну... (Приміряє Вірляні до голови вінок. Дивиться. Обняв її. Зав-
мер. Вірляна не в силі випручати від нього.)

Ріта. А як мій... (Незграбно приміряє до голови Юнака свій вінок.)

Ха-ха!... (Зірвалася. Обхватила вінком собі голову.) Няню... гляньте!

Няня. Пане... (Торкає Іра.) Глянь...

Іро. (Виріс.) Що?... (Коротке загальне заворушення.)

Йона. Я гадаю...

Іро. Ви не дивуйтесь... Я тільки но з світів... Роки не бачились...

Вірляна. Вдарте... Про ваші долини... (Юнак параз ударив
до струнах „Бурю“. Всі слухають. Вірляна не знаходить собі місця.)

Няня. (Знишка Ірові.) Пізнаеш? — волоссе, очі...

Іро. (Вірляні.) Ти наче десь летіти хочеш...

Вірляна. (Юнакові.) Дякую... Досить... (Бере Юнака за руку. Кудись веде його. Кинула.) Ріто... (Бере за руку і кудись веде її Ніяковість.)

Йона. Альбатроси десь на ніч...

Вірляна. Іро... (До Няні.) Чого ви так дивитесь?

Няня. (Нерухаючись.) На вас?... Я он... (Показує на Юнака.)

Іро. (Няні.) Ідїть... (Мовчанка. Дехто ворухнеться. В тон мовчанці на сандурі тріснула струна. Насторочення.)

Няня. (Загадково.) Чули?... Ого ж не затівайте...

Іро. Ідїть... (Ріта взяла Няню під руку — вийшли.)

Вірляна. Що вона?...

Іро. Кинь.

Йона. Піду ж я накажу носити хмиз.

Іро. Та чимало.

Йона. Я знаю. (Вийшов.)

Вірляна. Од вашої вмерлої струни...

Ріта. (Заходить.) Панове, — водоспади на заході сонця зараз виграють таку красу!

Іро. (Юнакові.) Ви не бачили?

Вірляна. Ходіте... Всі гуртом.

Іро. Прошу... (Глуть.) Ріто, ви з гостем, а ми потім...

Ріта. Гаразд. (Бере Юнака за руку. Вийшли.)

Іро. (Взяв Вірляну за руку. Веде її. Стали.) Чого рвуться в нього струни? Що він віщує? Чого йому тут треба? По кого принесло його? З якого часу він знає шлях сюди?

Вірляна. Він тут...

Іро. Разом з тобою?...

Вірляна. Ходім... Готуватись до ночі, до Казки... (Іро держить її за руку. Дивляться. Мовчать. Вірляна.) Що мое сонечко?

Іро. (Рівно.) Ти віриш у те: що коли хочеш жити, то вми тільки тоді, коли навкруги тебе найбільше море квіток твоєї весни?

Вірляна. Вірю.

Іро. (Вище.) А що робити, коли свою весну?...

Вірляна. Вірити в другу.

Іро. Я хочу зараз її, весни... Минулих днів... Зустрічі... Тебе.

Вірляна. Я з тобою.

Іро. (Допитливо.) Віри в твою незвинність...

Вірляна. (Йому в тон.) Дай мені її, то матимеш і сам...
(Мент мовчать.)

Іро. (Ні до чого.) У моему царстві замаячили ворожі каравани. Захитався мій трон... Хтось простягає кигті аби зірвати з мене корону мого щастя... (Незграбно, борючись з якимсь внутрішнім „гризуном“, пригортає до грудей Вірляну.) Зваж моя владо тривогу мого серця й учуй через неї кроки неслави... Врятуй. Прости... Силу дай, ту колишню... (Вірляна: її руки, мов дві гадюки повились йому по грудях, на шию, аби взяти його до обійму. Відкинула назад голову. Дивляться. Завмерли в обійміві. І о.) От... Ха-ха!... З тобою неба я дістану!... Цілющих вод... За якими їздив опе...

Вірляна. Ходім... До ночі... До Казки... (Взялись за руки. Йдуть. Іро йде якомсь несвідомо.)

Няня. (Заходить.) Ну, й Ріта!... Запропонувала зараз чужинцеві, по огляді водоспадів, зиркнути йому хоч одним оком на вроду вашого сина...

Вірляна. Ходім... (Майже побігла.)

Няня. Побігла так наче й справді той чужинець не бачив твого сина... (Іро йде поуз неї до бокових кольон. Вона ловить його за руку й жагуче цілує її.) Дякую...

Іро. (Дражливо.) Дайте мені спокій!

Няня. (Своє йому.) Це ж... (Дістає з під одежі оголену шпагу. Воде понад жадом пальцями.) У-у-х!... (Іро коротко вхватав її за горло. Вона виросла. Йому безсило впали руки, він згубив силу. Стоїть. Безцільно дивиться на Няню. Няня.) Сядь, серденько... (Іро пішов поміж кольонами. Зник. Няня дивиться йому вслід. Пішла за ним.)

III

Ніч. Десь палають огні. Від них у повітрі чарівне море освітлення. Рухи казкових тіней. Далекі згуки грищ. У покоях таємничий присмерк. Хвилю нікого.

Вірляна і Юнак. (Заходять із за протилежних кольон. Стали. Дивляться. Вірляні, розплетене її волоссе, своїми хвилями залило її усю спину й плечі. Убрання на ній казкове. На голові вінок.)

Юнак. (Піднято.) Мій шлях скінчився... Йти мені годі...

Вірляна. (Йому в тон.) На моїм до тебе шляху я бачу криваві сліди смерти...

Юнак. (Робе рвучий і смідий рух до Вірляни.) Я висушу їх!..

Вірляна. (Коротким рухом зупиняє його.) Нас...

Юнак. (Ніжно.) Я зараз дивився у його безодні очі й вони мені сказали, що ти була тільки зі мною...

Вірляна. Мені від моєї провини горять мої надії...

Юнак. Тобі здалося... Тебе викрали від мене — чисту, непорочну... І такою ти й залишилась. Коли б не так, то я тебе не знайшов би... Ми були б далекими чужинцями. Ми вмерли б одне для другого. А так... Несли мене до тебе, моя Легендо, вітри на своїх крилах! Шляхи освітлювало те сонце, яке людям засвітить тільки тоді, коли кинуть вони свої логовища й шугнуть у царство Мрій, щоб оновитись і вже ніколи не знатись на буднях і бруді життя... Ночами зорі в небі скрізь гасли там — де не треба мені було йти. Глибокі моря, утворений з усміхів їхньої мли та рухів прозорого легіту (легко бере Вірляну за руку і підводить її до віші) — опей кораблик мені дали... Дивись — вітрила: ждуть не діждуться на нас... Грають, майорять, кличуть... Ось-ось!.. Ближчають! Море світлий шлях торує... Гаснуть зорі обіч його!..

Вірляна. (Заворушилась.) Ха-ха!..

Юнак. А по той бік синього, чуєш? — вітри свої золоті гриви чешуть, щоб з тріумфом нас унести... Могили за думою думу підбірають, аби мислити нам на зустріч, як найглибше, як ніколи... (Все вище.) В долинах гине сум, тікає туга з них, сохнуть жалю сльози, журбою втопані стежки квітами заростають... І все готується... (Нараз ударив по струвах казкову „Бурю-зустріч“. Вірляпа невідомо тягнеться до Юнака. Пітулилась до нього. Казка. Хвиля. Гра повільно стихає. Стигла. Обое тягнуться мов дві квітки одне до другого. Обнялись. Дивляться. Снують золоті пасма Предвічної „Радуйся“. Мовчать. Мрійво цілуються. Вірляпа з острахом оглядається. Тихо говорить.) **Ходім... А то... Може нас уже бачили...**

Йона. (Заходить.) Виходьте хто куди, ріжно... Бо там уже...

Вірляпа. (Тихо.) Йди... сюди ось... А я... (Тихо вийшли. Йона дивиться їм услід. Хреститься. Дивиться в море.)

Іро. (Заходить. Убранне на ньому казкове.) Не бачили?..

Йона. Пішла до огнів.

Іро. (Ходить.) Вона починає ховатись од мене... (Став. З глухим респачем.) А хто викликав її до життя? Хто дав їй силу заставити мене впасти їй у ноги? — я!.. Бо ж я був богом і сам творив круги вічності... (Бере Йону за руку.) Тікати їм од мене нікуди... Я їх уже прибережу.

Йона. (Бубонить.) Прибережіть краще себе самого...

Іро. (Мов хтось за нього.) Пізно... (Ходить.) Врятувати наші білі ночі від туманів вимерлих країн — можна з нею тільки. А вона... ховається... (Швидко.) Породила мені (Сів)... Ви бачили? — він і воно... це дві краплини крові з мого серця... (Йона заворушився. Хоче йти. Іро вдержує його.) Ще я хочу... (Бере Йону за волосся), отак, торкнутись і відчутти схожість їхнього волосся...

Йона. Жінці годі глянути на когось, або подумати тільки...

Іро. (Тиче руками Йона собі в тімне.) Ось... ростуть... Від сорому з лоба лізуть очі... Навколо збирається фурії глуму і водять „розвінчаного короля“... Зникає від мене небо... Провалюється під ногами...

Йона. Оглянтесь у своє минуле...

Іро. (Швидко.) Дрібниця...

Йона. (Бубонить.) А вона... забула про себе й уся в зітханнях твоїх нервів, у твоїх рухах, у кожнім відбиткові твого серця...

Ріта. (Вбігає. Убрання на ній, як і на Вірляні, казкове. Чепуриться перед свічадом. З захватом) Я зараз перестрибнула всі огні!.. Й відздивовання онімела ніч... Та й мені ось... (Притуляє руки Йони собі до лица.) З огню в огонь!.. Іро... Ось вчуй... (Незграбно пригортає його руки собі до лица.)

Іро. Згорите ще...

Ріта. Аби не вмерти!..

Йона. Ви зараз наче тої давньої ночі.

Ріта. А пан Іро?

Йона. Та й вони... Ця ніч, з піми огнями — все минуле, за спогадом спогад повела... (Іде.) Вітаю!.. (Вийшов.)

Ріта. (Нерівно.) І я! (Посилає в далечінь рукою привітання.) А... Ви не бачите? — Он... все нами забуте...

Іро. На віки.

Ріта. (Халко.) А кинь позір і вбач душею, як наших сподівань сади білим цвітом зацвіли й ждуть на шал кохання... Його криваві ріки потекли... Зупинилась Доля й жде на мент аби таки віддати нам свої всі дари багатьох прийдешніх поколінь. Обіймів жага креше блискавиці, висушує моря... щоб залити їх у час чуда своїми насолодами і погнати по них за бурєю бурю тих бажань душі й серця — які погордо засміються з усього, що несе зневіру; а в грудях наших поведуть оргію весни... І внесуть аж туди, де в надлюде, в богів нас... А що прийшло було світлою тінню з таїн кохання й до найперших цілунків нас призвело... Ти чуєш його кроки?... Ходім, йому на зустріч — уродженню таїн, безтями...

Іро. Моеї безтями уродження — вона... Бо ж нам без неї...

Ріта. (Безтямно.) Прокінися!... Поглянь які гості — за спогадом спогад!... Шануймо їх... (Нестяжно обняла його. Нерухаються. Хвиля.)

Іро. (Мов спросонку.) Ріто...

Ріта. (Стоялено.) Що?

Іро. До чого це знову? Нашо?

Ріта. (Всімхчючись.) Так уже певно наше щасте хоче.

Іро. Цього більш не повинно бути...

Ріта. Ось тут у мене заплуталось волоссе. (Підносить Ірові аби він росплюдав. Він росплюдає.)

Няня. (Заходить.) Ви ще довго тут?

Ріта. Зараз ідем.

Няня. (Грові.) Постеж за нею там здалеку...

Ріта. Нічого між ними... (Гро вийшов.)

Няня. (Удержує Ріту за руку.) Я боялась за його сили й не хотіла пеї ночі... А тепер бачу, що з нею разом...

Ріта. Краще буде, коли ця ніч не скінчиться ніколи...

Няня. (Опечено.) А з нею і наші муки?

Ріта. Шасте!...

Няня. (Неруховаючись.) Яке? Де?... Навздогінці?

Ріта. (Бере Няню за руки і робить несвідомо два три кроки). Під нами зараз горіла земля... Обіймові небуло краю... Аби несполохати захвату цілунків — зупинилось та й мовчало серце. В душі благословлялось на забутте про все, що нанесли їй зневіри хвилі з чорного поля безнадії... Навколо стояла кохання тиша і не чути за нею було ні крику наболілих страждань, ні божевільного реготу зради...

Няня. Та й усьому — був початок був і край. А між ними одна однісінька препогана мить... По якій уже нічого, опріч ще більших мук.

Ріта. А тому... ночі хай не буде краю. Аби за миттю мить ловити. А з них уже... О, з них, Няню... З багатьох, хоч і з коротких... Від них оця (показує на Патерицю)... Отак і зтрухлявіє тут...

Няня. (Ущипливо.) А зараз він уже з нею...

Ріта. (Зі штучним спокоем.) А через те й зі мною...

Няня. (Рівно.) Вибріхуетесь... (Байдуже.) Та тільки... (Дошкульно.) Собі самому брешти хоч по самі вуха...

Ріта. Ходімте.

Няня. Хай ще... не заважаймо їм.

Ріта. (Взяла Няню за руку. Стоять. Няня спокійно смакує цукерки. Дивляться.) А як я в безмежне море їхнього кохання...

Вірляна. (Заходить. Чепуриться перед Свічадом.)

Няня. (Знишка.) Пані немов би тільки що з огню чвіхсь обіймів.

Вірляна. (Рівно.) А вам що?...

Няня. Я кажу тільки, з приємности.

Ріта. По такій довгій розлуці, як же його й не обніматись...
Не летіти сторч головою в безодню щастя... (Спокійно.)
Я ще дивом дивуюсь чому ви нас не турите геть... (Дивляться.)

Вірляна. З чого? За що? ...

Ріта. (Рівно.) А щоб ми вам не заважали...

Няня. Умлівати.

Ріта. Від цілунків.

Вірляна. Нам...

Ріта. (Дражливо.) Купатись у морі кохання вам треба.

Няня. Жирувати з сонечком ласки... (Примарами насувають до Вірляни все ближче.)

Ріта. Дихати в захваті несамовитої радості.

Няня. Чуміти під виграву крові...

Ріта. Дертіть у височинь богів...

Вірляна. Що ви?...

Няня. Аби звідти глузувати з усіх, що в низу...

Ріта. В безодню зневаги штурнути зневажених...

Няня. Накладати з чортами... (Непомітно взяли Вірляну за руки.)

Вірляна. Ходімте...

Ріта. Копати з ними найглибші ями за для найменшого щастя других... Аби потім на його загибелі аж дуріти — собі на неуроджену ще радість, а нам на безнадію, на вигляданне зза вуглів... На безкраю тугу... На її сум і сльози... На квітники жалоби мого життя... На зойк і роспач душі и серця!... На прокляття!... (Притиснула Вірляну до кольони. Няня круте її руки. Ріта запустивши в її волосся пазури — обмотує ним її шию.)

Вірляна. (Глухо кричить.) Гостю!... Іро!... (Няня й Ріта зупинились. Ворушались. Няня оглядається.)

Ріта. І чого ти?...

Няня. Ми пожартували... (Дістає цукерки.)

Ріта. Бо ж... маєш мужа, то хай і буде з вас.

Вірляна. (Піднято.) Або ж я?...

Няня. (Ущипливо.) А гість...

Вірляна. (Дражливо.) Або чим я винна, що Іро вас покинув?..

Ріта. (Поменшала, мов якась примара, прибито.) Або ж то він мене й кохав?.. (Штучно всміхаючись.) Не дуріть... Він ваш, ви його...

То от уже й годі... А гість... і дні й ночі я його виглядала...
(Няня дивиться на неї. Ледве помітно смокче цуверки.)

Вірляна. (Швидко.) Ви про Іра!..

Ріта. (З гострою ласкою.) Хе-х... Лихі ваші думки... (Хоче поцілувати її.)

Вірляна. (Коротким, протестуючим рухом не дозволяє їй.) А до гостя... я до нього тільки, як до чарівної примари... Бо ж він... (з захованим захватом); — і степ, і долини, й небо й уся краса мого далекого краю.

Ріта. От бач... А нам здалося... Простіть, серденько... Слухайте, ви з ним уже ближчі, і я вас прошу — хоч одно словечко йому за мое до нього коханне... Та тільки, щоб і зорі про це не чули... Он там, в отій пащі тіней... Я б і сама... та боюсь аби не сполахати свого щастя...

Вірляна. (Коротко.) Ходіте.

Ріта. (Різко.) Я ж вас прошу, а ви...

Вірляна. (Кресонула на Ріту очима. Обидві зустрілись поглядами мов дві блискавиці. Мент. Няня дивиться на них з підлоба. Вірляна рівно, нерухоючись.) Гарзд... Я шешну...

Ріта. (З принишлою вдячністю.) Ото ж власне... Ха-а... Я вся тремчу... Гублю спокій...

Іро і Юнак. (Заходять з протилежних боків. Зустрілись поглядами. Мент стоять.)

Іро. Вірлю... проси ж гостя... Заходьте...

Вірляна. Прошу! (Зробила легкий рух до Юнака, зупинилась. Іде до Іра, всміхається до нього.)

Няня. А мале теж і досі не спить...

Іро. Треба нам трохи відпочити. Бо ж... в очах уже темніє від усього... Така ніч... (До гостя.) Прошу ближче... Бо ви... привид наче, по кутках усе... (Зі штучним жартом.) Щось ніби викрасти в нас хочете.

Няня. Може наше...

Іро. А ви б мовчали.

Вірляна. Ось гляньте, як розгорілись огні!..

Іро. Відпочиньмо... Гостю... вдарте щось...

Няня. (Усміхаючись.) Аби наше мале вже заснуло.

Іро. Підіть до нього...

Няня. Еге, так воно тобі вже й засне. Його тягне послухати про що ось... рідні струни.

Вірляна. Я сама піду...

Іро. (Удержує її.) Прощу... Вдарте... (Запаляється. Олививсь між Вірляною і Юнаком. Сіли.) Про ваші степові вітри золотогриві... (Якось терпко.) Ну ж... заберіть на згуки своїх струн наші думи, душі й серця захват — і гайда!.. (Все вище.) Понесіть!.. Хай і ми побуваємо високо в небі й убачимо, як у ньому буються за щасте... (Вірляні низько й рівно.) Адже?.. В небо!.. У твої долини... в стеги... в море обіймів твоєї чорнооксамитової ночі... міже оті її зорі... сліпнуть від яких там мабуть і очі... Хе-хе.

Вірляна. (Тягнеться до Юнака.) Вдарте!..

Іро. (Піднято, вище від Вірляни.) Щоб аж дихати було нічви!.. (Обнімає Вірляну і Юнака, низько.) Тихо ж... Ріто... Няню... А ми... отак... рідні наче... (Поменшав. Тиша. Юнак починає грати думу про „Золотогриві вітри“. Няня незводить з нього очей.)

Ріта. (По хвилі, зриває з свого вінка квітку й кидає її в море.) Хай і море знає, що сьогодні за ніч!

Іро. (Водить рукою по волоссі Юнака.) Ха-ха... (Вченився у волоссе пальцями. Юнак кидає грати. Іро.) Досить... Годі... (Держить Вірляну за руку, Юнака за волоссе, терпко.) А яке в вас волоссе... Ха... Як і в того... у вітрів... гриви... Вірлю, приторкнись...

Юнак. Пустіть! (Виріс. Стоїть.)

Ріта. Мої панове!..

Іро. Вірлю... доторкнись, відчуй...

Вірляна. Нашо?...

Іро. (Рівно.) А щоб в усьому щастило.

Няня. Може ж, дорога пані?...

Іро. А ви б ішли собі...

Ріта. (Юнакові.) Вам треба до свічадла, причесатись...

Іро. Вірлю... причеси, ось ціми... (Цілує її пальці.)

Вірляна. Можна? (Юнак низенько хиле голову. Вірляна розправляє пальцями йому волоссе.)

Іро. От... А що?.. (Вірляна всміхається. Іро до Юнака.) Ви мені вибачте... Боляче вам я не хотів... Усе то... струни ваші. Мені

здавалось, що ми передили час... За царством царство, за миром мир лишались десь по за нами... Адже?

Вірляна. Так.

Іро. І я вчепився... (Юнак вдячно цілує Вірляні руки. Іро, Вірляні.) Правда?.. Якийсь огонь у кучерях... (Дивиться Вірляні на руки. Притуляє їх собі до лиць.) Чиясь у них кров наче горить...

Вірляна. Ой-ой! Огні!..

Іро. Хай, щоб аж до неба... (Розбито.) Панове... Няню... А ось...

Йона. (Заходить.)

Іро. Йона... що ці німаки вимислюють для нас? (Показує на кольони.)

Йона. Вони... ждуть, як і ми всі на радісний Зіхід Сонця. На Золотий Ранок нової днини... Спати цієї ночі, годі. А отак, усі гуртом, в обіймах щастя — йдім аж до Ранку. Якже хтось відібеться... Як тої давньої ночі... старий пан... А я ж і йому, як оце й вам... Не повірив... Та ви не в нього... (Іро зірвав з вінка Вірляни квітку і проводить нею їй по горлі.)

Вірляна. Я на хвилинку до дитини... (Пішла.)

Іро. (Нерухаючись.) А ви?...

Юнак. Поглянути на корабель.

Іро. А по дорозі зайдіть і киньте позір на вроду мого сина... Він гарний у мене, як і ви... (Юнак вийшов.)

Йона. Ха-ха!... Огні! — дістають уже мабуть і неба... Збірайтесь... А я ще піду хмизу... (Вийшов.)

Няня. (Показує кивом голови вслід Йоні.) Затарочити хотів...

Іро. А ви?... (Терпко.) Ви ж тільки розятруєте рани мого серця... Йдіть... Пристежте... Хай уже я на власні очі ще побачу...

Ріта. (Щоцільючи йому в серце.) Та нічого між ними...

Іро. Аж іскри з очей їй сипались, коли стрічались їх погляди!...

Няня. Ага...

Іро. І хотілось мені їх (показує на тімне) ... отак — буууу!... (Отерп. Ворушиться.) Стерпів... Зупинилось було серце... Крижаніло в жилах, терпла душа...

Ріта. (Глухо.) Пусти...

Іро. (Пустив її. Дивиться в вікно.) Хай собі...

Ріта. Вірити...

Іро. Он... (Незграбно тягне її до себе.) Он... (Дивляться. Мовчать.)
А де ж та?...

Ріта. Ходіте...

Іро. Нехай ще... Ще!... А як доведуть вони мене до пекла... то візьму я їх за руки й зневолю аби вони вже при мені... О-о... Які ж вони будуть нікчемні... Я отак ними... отак... Та й пушу... Хай ідуть... А сам... Через мої власні муки прийде до мене безмежна Туга по минулих днях мого Козання... І я разом з нею... Або он з тою (показує на Патерицю) — в широкий світ... або ж у море... до матусі... (Ріта хотіла вийти. Іро.) Хай ще... Догорять огні... І я їх сюди... Ха-ха... Ха... Не ходіть... Сядьмо... (Сіли.)

Няня. (Заходить.) Он!... (Іро дивиться.) Ходіте... І прямо на місці...

Іро. Ідіть самі... І таяк ви вієте...

Няня. Щоб не встигли й скаменутись?

Іро. Ідіть... (Няня йде. Чистить цукерки. Вийшла. Мовчанка. Іро в тон мовчанці.) Аби не було понад неї когось вищого — я зневажив мир і прокляв свого єдиного Бога... (Мовчить.) А тепер?... Кому молитись? Де, по за чим і по за ким шукати мені Бога?

Ріта. (З безмежною ласкою.) Все тобі...

Іро. В опустіле царство мого щастя...

Ріта. У найвищу височинь шляхи тоді показала я тобі, а ти звернув на неї...

Іро. (Побачив Няню, безсило.) Няню!.. мене кидають сили... Рятуйте!..

Няня. (Заходить.) Прихожу, а вони в зачумленім обіймові забули й про цей і про там той світ... Я їх, щоб ще й не сполохати — отак, торкнула... І побажала їм аби вони вже прокинулись. Бо ж пан копитан, кажу ще розгнівається, що ви так довго...

Іро. (Виріс. Набрался сили й наче з холоду.) Ха-ха... (Міцно обнімає Няню й цілує її.) Крові з них... Та щоб аж отак у ній...

Няня. (Дістає з під одяжі оголену шпату.) Ось... Підкрадались приборати її до своїх рук... Певно думали тебе нею...

Іро. Мене?.. Вони?..

Няня. (З притиском) Зайди!..

Ріта. Ви, Няню... (Іро якимсь непевним поглядом і важким рухом зупинив її.)

Йона. (Заходить.) До огнів уже потяглося і море... (Вийшов.)

Іро. (Бере Няню за руку.) Отже — блакитної крові...

Няня. А мале?

Іро. Крові... Їм на радість... Ось... Іде... Мій бог... (До Ріти) А ну... вдарте... (Ріта сіла за арфу и параз ударила легендарний танок. Іро робе два-три круги сам. Увів з собою Няню до танцю. Заходить Вірляна. Стоїть. Дивиться. Хвиля. Іро зник з Нянею за кольонами. Із за кольон іде танком один. Незупиняючись уводить в танок Вірляну. Танцюють. Хвиля. Заходить Юнак. Стоїть. Іро, непомітно і легко замість себе уводить Юнака з Вірляною в танок. Сам одійшов. Стоїть. Дивиться. Вірляна і Юнак танцюють. Казка. Хвиля. Іро параз стає між парою. Бере їх за руки. Стоять. Тиша. Іро) А що?... Там... у долинах — бувають у вас такі ночі?... Де вже там... У вас же... нема... ось... Ї... А ми... Я ось... Я маю... Огні тільки... Огні погасли... то ми тепер тут... (Заходить Йона. Іро.) Ви... Беріть двері на засуви... Щоб ніхто сюди... (Йона пішов.)

Няня. (Заходить. Вона чомусь поменшала. Ворушиться. Ледве помітно смокче цукерки.)

Іро. Сідаймо... Вірлю... Гостю... (Садовить їх у парі.) А з вами й я... Ріто... Няню...

Няня. Солоденького?

Іро. Давайте... (Няня роздає всім цукерки.)

Няня. (Тінню підсідає до Іра й пошенки.) Я його...

Іро. (Рухою руки зупиняє її. Мовчать. Тиша. Іро.) Ну, що, голубонько, — межі твоє вдоволення має від цієї ночі?

Вірляна. Хай буде благословенна.

Іро. (Сів між Вірляною і Юнаком.) Не згорю? (Мовчать. Іро бере Вірляну і Юнака за руки, незграбно пугає ними, руками їхніми... Ріта тихо, дразливо торкає струни. В морі тиші — рушається буря...)

IV

Ріта. Страх мого кохання мене й так уже поніс... Немає впину... Горить душа... Про що кілька годин тому боялась і мислити — зараз роблю все те...

Йона. Отож власне...

Ріта. Боюся... Мені його втеряти...

Йона. А ви крадькома, тихо... чумленно... В море ласки його, з головою... Хай він убаче світлі привиди першої ночі... Прозорі тумани її марева, її сонце...

Ріта. (Піднято.) Воно зійшло!... Простягало свої вже й руки аби благословити нас... Хилили ми з ним уже й голови, ставали на молитву... Та обворожено його... Ти! Море! — що робити?... (Жде відповіді. Виростає.) Ха-ха!... Добре... (Безцільно.) Ви... (Цілує Йонові руки)

Йона. Тільки ж...

Ріта. (Якось тупо, низько, а далі все вище до нестями.) Буйної весни його перше уродженне — я! Його небо за небом... Найкращих думок неувимість... Життя і щастя шляхи... і той шал бурі, що винищать на них йому непотрібних, усих і все... радості море... Предвічностей — його сонце за сонцем — я! я! я! (Мент мовчить.) Я!... Ха-ха... Іро!... До мене... на руки, до грудей, отак, ближче, ще... Ха-ха... до забуття... В безодню жаги... (Важко опустила на софу. Сидить. Зібгалась. Мовчить.)

Йона. (В тон мовчанці.) Хай усе це благословить небо — на рятунок, на Божий радісний день... От тільки...

Ріта. (Рівно.) Сядьте... (Йона сів. Ріта бере його за руку. Стомлено.) Ота он Патерися... з нею кажете хто б не вирушив?...

Йона. Нікому з нею не вертатись.

Ріта. Її...

Йона. Вистругало прокляття... Воно й укинуло її сюди. Стара пані... вона тільки мислила піти з нею. А старий — той кілька разів намагавсь викинути її... і так і не відчайсь.

Ріта. (Рівно.) Коли обляже мене чорною пустелею туга-самотність, то я...

Йона. Колись одної ночі, приходив до мене хтось за один і сказав мені, що її забуто тут за для врятування мого пана...

Ріта. (Заворушилась.) Він з нею не піде...

Йона. Нікому з нею не треба йти. Бо ж... з нею ні повороту, ні відпочивку, а все тільки вперед, у невідомий світ, без огляду від себе самого...

Ріта. (Тривожно.) Він її не візьме і з нею не піде... (Йона допитливо дивиться на неї.) І я ні... О, ми з ним!...

Йона. Ви дужі...

Ріта. Щасте нашого щастя — не для когось, а тільки для нас!

Йона. От...

Няня (Заходить. Сьокче цукерки.)

Йона. (Іо Ріти.) Візьміть ще ви її на допит.

Ріта. (Дягідно.) Няню...

Няня. Чого ви хочете?... Спитайте в чужинця... Він мабуть за тим і приїхав, щоб викрасти його в нас...

Ріта. Ви рєте для свого пана безодню...

Няня. (Різко.) Ось цими грудьми я його вигодувала — й він у мені, як я в йому... Ми з ним зрослись. А зараз у нас достиглі жнива...

Ріта. Ви вже?...

Йона. Наточили з нього крові?... (Няня смакує цукерки.)

Іро і Вірляна. (Заходять. Іро держить Вірляну за руку, в другій руці несе її буйне волосся.) Коли сонце почне ворожити на радісний день, то вже в останнє маю вмитись я в хвилях цього волосся... Всі тут?... От і добре... Няню... Та я вас усіх покличу... (Пржеутні ніяково р сходяться.)

Вірляна. (Коротким рухом зупиняє Няню.) Ви!...

Няня. (З'якано.) Пане!...

Іро. (Бере Вірляну від Няні геть.) Ідть... (Няня виїшла.)

Вірляна. (Глухо.) Де ви його поділи?...

Іро. А де взялось воно? (Мовчать.)

Вірляна. (Рівно.) Чого ти ще від мене хочеш?

Іро. Забуття... Німої туги... Предвічного суму присмерків
моєї осені... Згуби!...

Вірляна. В мені...

Іро. Знайду!... Від мого щастя землі було важко... А хто
зі смертних зазнав тих божевільних насолод, тої нестями і шалу
коханя — яких зазнали ми з тобою?

Вірляна. (Нестямно.) Де?!...

Іро. (Принишло.) А-а!... з очей ось тобі лізе вже гадюка...
Дістає мого серця, впивається в нього... Обмотує душу... Ха-ха...
Щастє пробує крила... Легшає землі!... (Мовчить. Спокійно.) Синові
моєму мабуть буде пущено блакитну... (Вірляна застигла. Побільшала. Стоїть.
Заносє з своїм волосєм разом, Ірові на шию руки. Обняла його. Йому поникла
голова. Ліне втвилось у її волоссі. Непомітно сіди. Сидять.)

Вірляна. Умийся... (Вмиєє його водою ласки свого волосся.)
Скажи... Верни...

Іро. (Ніби крів сон.) Заснім... На віки...

Вірляна. Зі мною...

Іро. (Пр кинувся.) Нам не заснути?... З ним от! (Із за кольони
виглядає Няня.) Де він? Клич сюди його...

Няня. Зараз прийде. (Зникла.)

Іро. Уродженне ваше... ось тут, у найглибших тайниках
мого серця... Сховав? Здобудьте... З серцем... Аби я лишився
тільки з вічнотужною душею... Змучте... Утопіть мене в сьєсєму
наді мною глумові... Виточіть із жил кров... Болі творчого страж-
даня хай потечуть мені по них... Утворив аби я собі з тебе...
Ту, колишню Тебе...

Вірляна. (Рівно.) Тобі на твоєму шляху стоять привиди
твоеї першої ночі... І скорше, від крику твоеї душі, в кам'янім
морі за бурею буря...

Іро. (Дрижливє.) Жени від себе сатану, хай він тобі на мене
не під аяує!...

Вірляна. (Спокійно.) Жени його від себе.

Іро. (Нестямно.) Ти!... (Побачив Юнака.) Прошу... (Легенько кланя-
ється. Незгрно обняє Вірляну.) Ми ось тут... Возсісти на престол

рогатого маємо... Ха-ха!... Вдарте... Увінчаний рогами король — має зараз упитись винами власного глуму... (Юнак ударив по струнах „Тривогу“. Вірляна розгублено кладе руки на струни. Гра уривається.)

Вірляна. Дитя моє ще живе...

Іро. (Няраз.) Бенкег у мене, а не похорон... Чи може нас хто покине? Умре? (До Вірляни.) Хто?... Може наш син?... Ви нічого, що я мого сина?... Ось із таким... волоссем... З такими й очима, як у вас... І він умре?... Мамо!... Ха-ха!... (Міцно бере Вірляну за руку. Притуливсь до неї.) Король і королева... Чим же вас, гостю, ще почастувати?... Нектари випито...

Юнак. В очах...

Іро. (Швидко.) Прошу... наливаю... з її очей... з її серця... Пийте... (Передає Вірляну Юнакові. Стоять. Дивляться.) Ага... Бажаєте аби я не один... Геєй!... Ви!... Ріто!... Сюди!... Ідуть...

Вірляна. Ти...

Іро. Ш-ш-ш-ш... Я вам налив... Ось... усі.

Ріта, Няня і Йона. (Заходять.)

Іро. Оце частую гостя... На прощанне... Нектаром з очей і серця моєї... Степової... Легенди...

Няня. Не оставляйте на сльози тільки.

Іро. А ні... до пекучого дна... Прошу... (Стоять.) Клянюсь... Я... Монарх... Первина? Горите від сорому? Боїтесь?... Хе... Це ж ось так... (Холодно цілує Вірляну в очі. Юнак пригортає її до себе й відникає від неї Іра. Відступає з нею назад. Іро.) Вибачте... Я тільки... (Стоять.) Незорочні... Соромляться...

Няня. Може їм?...

Іро. Хочете блакитної крові на запиток?... Няню... (Няня показує з під одяжі оголену шпагу. Вірляна нараз обнімає Юнака. Він її. Злилися в одно ціле. Завмерли в цілункові. Няня і Ріта заворушилися. Іро.) От... І на Олімпі такого...

Няня. Отак пили...

Іро. Я знаю...

Вірляна. Досить?

Іро. (Безцілно.) Цілуй!.. (Зводить Вірляну і Юнака до куні. Вони легенько уникають його.)

Вірляна. Це ти — якого я не знайшла в тобі... (Цілує Юнака, він її.)

Іро. (Глухо.) Цілуй... Дивіться... вони не дістають землі... Геее!.. Ще!.. Ближче!.. (Сів. Розгублено.) Що ж вам за це в нагороду? Вернути сина?.. Чи може наточити ось із серця крові й окропити нею вам шляхи?.. Натє... Вточіть... (Устав.) Моя душа вам рада...

Юнак. Нам...

Ріта. (Нестямно.) Візьмім і ми своє... Та вже й годі... (Безтямно цілує, цілує Іра.)

Йона. Благословляється на світ Божий... Новий День нам радий.

Іро. (Виріс. До Няні.) Мамо!.. (Нетяжлючи себе взяв у неї шпагу.) Ха-ха!.. (Робить кілька твердих кроків до Вірляни. Губить силу. Юнак напівзакриває собою Вірляну. Іро.) Це... (Вірляна виросла перед ним на весь зріст. Виставила груди аби він їй ударив у них. Юнак держє її за руку. Мент стоять. Іро згубив силу.)

Йона. (Луною.) Новий День нам радий.

Ріта. Ходім... (Бере Іра за руку.) Йому на зустріч!

Іро. (Глухо.) Няню... (Хитається.) Руку... (Няня дає йому руку. Він іде. Сів. Дивиться. Ріта ніжно вмиває собі лице у хвилях його волосся. Няня ховає під одєжу шпагу. Іде, щоб вийти.)

Йона. (Зупіняє її.) Куди?.. До нього?.. Воно десь під землею... Я чув його голос... (Няня торопко йде до Іра, сіла на землі, притулилась до нього. Дивиться на Йону. Полізла в кешеню за цукерками.)

Іро. Що?.. Світає?..

Ріта. Так, милий... (Іро цілує їй руку. Ніхто нічого. Ждуть.)

V

Ріта і Іро — казкове вбранне поскидали.

Іро. (Сили його покинули. Він рухається якось торопко, тужно) Я сам хочу, аби нам зустріти сонце нової днини — без них уже.

Ріта. Ото ж... Зійде воно зараз нехай для нас тільки!

Іро. Мені її...

Ріта. (Коротко.) Годі! Буде з нас...

Іро. Обняти в останнє...

Ріта. Не хочу!... Забудь!...

Іро. Ти...

Ріта. (Нестямно.) Забудь!... (Мовчать. Впились одне в друге очима. Ріта рівно.) Бо вирву я тобі її відси... з серцем разом!

Іро. (Рівно.) Ріто...

Ріта. Вирву!... Душа моя кривавими ранами дише... І терпіти далі я вже не в силі... Годі!... Пора й мені...

Іро. (Неруховаючись.) Тобі зараз з твоїми очима...

Ріта. Вгору, найвище мені з ними треба... щоб з розгоном блискавиці вдарити їй у груди й запустити в них найглибше кигті...

Іро. (Бере її за руки, зупиняє, з криком утоми.) У ній!...

Ріта. Твоя смерть.

Іро. (З напруженням останніх сил.) І то через тебе!... Ти обікрала мене гріхом моєї першої ночі... І ось (показує на груди)... все мені тут вигоріло від палючих огнів моєї перед нею завини...

Ріта. Нащо ж було?...

Іро. (Намагається заглушити і її й того „гризуну“ в своїй душі, що при спогаді кимсь за його минуле так і насторочується, вище піднімає голову.) При найперших з нею обіймах — мені в душі, як заворушилось... то вже відтоді день і ніч, якимсь шуром — все шкряб і шкряб... по душі. Я шпурляв у нього каміннем шастя, в гризуна твого... Він

твій... Ти мені його вкинула... ось сюди, в душу... Пужав у нього водами радості... Глушив його криком распачу серця... Проклинав небо... Зневажав мир... надарма. Він усе гриз і шкрябав: рііівно, настииириливо... Від неї я з цим ховався... Та вона таки відчула... І ото й... зрадила... Провинилась і вона... Одна завина породила другу... Ми твої жертви!

Ріта. Ти зрадив мені, вона зрадила тобі, а я нікому — і ви мої жертви? (Мент дивляться.) Ви шугали по за сонцем, викачували, обнявшись — зільники мого щастя... Я ж, аби вас не сполохати... боялась навіть зітхнути на всі груди. У них невимовно боліло, а я... боялась. І ви мої жертви? (Мовчать.)

Іро. (Ховаючись від себе самого.) Де ж сонце... чому воно й досі не сходить?

Ріта. А жде поки ми зістанемось удвох тільки.

Іро. Та й вони... Де поділись?

Ріта. Без малого вони не виідуть.

Іро. Я знаю.

Ріта. Няні треба сказати... бо вона чого доброго...

Іро. Ви!... Няню!

Няня. (Заходить.) Я тут.

Іро. До низу ходити не смійте... (Няня пішла.) Не смійте!... Я сам... (Сів. Опустив на руки голову. Нараз.) Де вони?...

Ріта. Он, біля корабля... готуються.

Іро. (Глухо скрикує.) Вірлю!... (Іде.)

Ріта. (Вчепилась йому в груди, дико.) Не смій!

Іро. Попрощатись... В останнє глянути їй в очі...

Ріта. (Тремтить.) Не хочу! В крові мого терпіння ви й так уже накупались...

Іро. (Коротко.) Я зрадив тобі.

Ріта. (Ще коротче.) Ото ж...

Іро. І ти?...

Ріта. Забудь її... забуду й я все. Та яж ж навіть не думала про когось іншого.

Іро. (Несвідомо рунув іти, обнявши Ріту за руку. Говорить, і якоесь пошепки, так ніби виявляє якусь тайну.) Через огневу безодню її очей я вбачив був країну, найвищими зорями вимріяну, про яку всі пройдешні

Йокоління не мали й згоду... (Стали.) І був би я монархом тої країни...

Ріма. Та все я?

Іро. (Вченився у неї. Рівно.) З найвищих верховин мене штурнули вниз!...

Ріма. (Коротко.) Бо ж...

Іро. (Хапко.) Ти!...

Ріма. Та я ж... Я! Ось огляньмось... (Хапко поринає в спогаді, втягаючи з собою й Іра.) Глибока північ... Велично зійшло криваве сонце й благословило нашого Кохання гріх... Його перші обійми, жагу... Ми губимо землю... Грім... Блискавиці... Огнені бурі... Якийсь храм... З сонців панікадила... Ангели... (Замовкла.) Ось огнева колісниця Пророка перед нас...

Іро. (Хапко.) Ха-ха!... І ми з тобою в неї не сіли...

Ріма. (Швидко.) Ні, ні!... Ой-ой! — як вона нас несла!... Ми ж губили небо за небом... І ти... опинів, згубив голову... І тому винна я... Бо ж довела я тоді твої пристрасти до безтями... А з душі твоєї вирвала божевільний, заглушаючий вселенну крик: „Здуріти хочу від Кохання!... Гей! — море огню його!“ (Зливається з ним в одно піле.) „З пекла в рай, з раю в пекло!“... (Нестямно пригорта його до себе.) Ха-ха!... Ще!.. Ще!... (Майже впади на софу.) „Отак!... З бору в бір!“... (Цілує його й не знає, що з ним робити.) „З³ верха на верх!“ ...

Іро. (Встав.) Ти... надхмарний хижий птах... (Ходить. Хитається.)

Ріма. (Сидить. Трохи згорбившись і зціпивши пальці в один кулак. Дивиться на Іра. Рівно й холодно говорить.) За довгі роки мого життя... здалеку, назирпі, зза вуглів — де ж його не перетворитись у надхмарного, з отакими, з більшими, як у сатани кигтями?... (Швидко.) І як його їх не запустити в того, — через кого вони виростили...

Іро. (Безцільно.) Осъ... (Бере до рук Патерицю.)

Ріма. (Виросла.) Ти з нею не підеш... (Бере в нього Патерицю й ставить її геть.) Нам он сонце раде... Скоріш тільки з цими приблудами... На віки... Без спомину... (Тремтить. Тулиться до Іра.) І всміхнется нам сьогодні золотий ранок, — як усміхався він до нас тоді...

Вірляна. (Заходить.)

Ріма. Ви ще тут?

Вірляна. Мені сина...

Іро. Я...

Ріта. Скажи Няні хай вона його поверне їм... та й усе.

Іро. Я сам знаю, що мені...

Ріта. Годі! Самого тебе вже я бачила... Пані, — ви достойтесь тут, що я... ще до сходу сонця випю з вас крові більше, як ви з мене за довгі роки!...

Вірляна. (Робить до Ріти рух.) Ви!...

Іро. (Ріті) Ідїть!...

Ріта. (Вірляні.) Сонце золотить он обрій — і сьогодні йому на зустріч — я піду з ним. (Бере Іра за руку.) Я! І геть уже тепер з нашого шляху всі...

Іро. Ріто!...

Ріта. Я тут... Ось... (Бере його за руки.)

Іро. (З напруженням останніх сил.) Ти хочеш аби я тебе?...

Ріта. На!... (Виставляє груди.)

Іро. (Стожлено.) Іди... Хай я в останнє... Трое слів...

Ріта. (Іде. Вірляні.) Прошу вважати — вам сонце має зійти в дорозі. (Вийшла.)

Іро. (Бере Вірляну за руку. Кудись веде її. Стали.) Ти... досяг першої ночі, боготворий жах її...

Вірляна. Он, вона... (Показує вслід Ріті.)

Іро. (Страдно і вперто.) Ти...

Вірляна. (Дає йому листи.) А це?... Чиею кровю їх написано?

Іро. (Незграбно роздивляється на листи. Дере їх на вузькі стьожечки, а разом з цим і крається йому серце. В жилах холоде кров. Терпне в грудях. Він говоре — безцільно, ні до чого.) Поріг до твоєї відпочивальні я переступав побожно... Через тебе зріксь упиватись згуками благовісти, яку що року несуть мирові о півночі Великодні дзвони... Гордував морем... І не було краю моему сміхові над тими, що так хотіли шастя і не вміли набути його...

Вірляна. Чиею? (Показує йому стьожечки листів.) Стань перед самим собою на сповідь...

Іро. (Безцільно.) Прощай... (Хоче обняти її. Вірляна увивається від нього. Іро.) Штурни мене в обійми туги... Хай заступить вона всі твої мені дари... Вища... Предвічна Туга... Скажи!...

Вірляна. Я...

Іро. Прийди!... Щастя з тобою я більше не хочу... Тужити ж...

Вірляна. (Взяла його за руки.) Ми його й не мали...

Іро. (У безсилій нестямі.) За все те, чого зазнав я з Тобою... мені вмерти мало! Страждати, мучитись... і вічно гукати — прийди! Вічно ждати... і не діждатись... (Безсило обіперсь об нішу) Ось тут... сидіть і все дивяться... у безмежний простір... Все виглядають... Гукати — прийди!... Замає на далекім крайнебі якийсь птах білими крилами... Ні! То будеш Ти... Йтимеш до мене... З простягнутими руками... Аби обняти мою стомлену душу... Йтимеш: Вічно... Тоскно... Ти... Моя... Туга... Спогад... Світлий... (Дуже стомлено) Прийдеш?... З квітами жалоби?... Коли на віки заходитиме сонце — по ньому зажурить земля, затужить море, засумує небо... А я все ждатиму...

Вірляна. Прийду... (Іро впав їй на груди. Немає чим дихати. Немає сил, аби видихати болі душі перед своїм богом. Вірляна.) Верни мені сина..

Іро. (Безцільно кудись іде.) Я зараз... (Вірляна пішла по між кольонами. Зникла. Іро.) Няню... (Безсило сів. Дивиться. Мовчить. Гукає.) Віірлюуу... (Хвиля)

Вірляна і Юнак. (Заходять, з різних боків.)

Юнак. На зустріч нам іде Предвічний!... Злotosяйно стелеться його шлях... З одвічності раз горів отак обрій першого Великоднього Ранку, а сьогодні вдруге...

Іро. (До Юнака, піднято.) Ти!...

Вірляна. (Йому в тоці.) Я зараз іду від тебе, на віки... І хоч дитя мое...

Юнак. (Вірлянці.) Йона... (Говорить їй тихо. Вірляна побільшала. На лиці заграє усміх радості. Дивляться. Обнялися. Завмерли. Іро йде до них. Хитається. Безцільно бере Юнака за груди. Юнак легко відштовхує його. Він поточився. Дістав кольони. Стоять. Напруженість.)

Вірляна. (Рівно) Прощай...

Іро. (Заворухився.) Зажди... Його ж... сина... Я зараз... (Іде.)

Ріта. (Заходить) Ви ще довго?... (Бере Іра під руку.) Хочете мені з нього мерця лишити? Годі!.. Приблуди!.. Я вас огнем із шляху до свого раю!.. (Ві ляна і Юнак, ввавшись за руки — ідуть: легко, радісно, велично, мов два ангели. Вийшли.)

Іро. (Глухо.) Вірлюю!..

Ріта. (Принишло.) Забудь!..

Іро. (Гукає.) Няню!..

Ріта. (Ніжно.) Іііроо... Годі... Вставай уже... Дивись — Новий День іде... Жде на нас радісне море... Вищає небо... щоб умістити в своїх просторах простори нашого щастя; кохання захват, його злотокріваві верховини... (Цілує його.)

Іро. Ти... ось тут, в душі... з ось такими шурячими зубами...

Ріта. То вона...

Іро. Ти...

Ріта. Надія твого щастя.

Іро. (Іде.) Няню...

Ріта. (Зупиняє його.) Дивись... он — промінне, того... найпершого ранку... Готуйтесь... У дорогу до нашого раю... на віки...

Няня. (Заходить. Стурбована. Спішить кудись.)

Іро. Няню...

Ріта. Поїхали?

Няня. Якраз... (Ріта швидко вийшла.)

Іро. Няню... коли малого їй не віддати, то мені в душу залізе новий гризун... Однесіть... Швидче...

Няня. Його нема. (Іро дивиться.) Забрали мабуть чорти якісь... (Коротко.) А кров у нього, хоч і блакитна...

Іро. (Іде до Няні. Хитається. Глухо, задихаючись.) Ви?..

Няня. Так же ти хотів... (Іро притуливсь до кольони. Немає чим говорити. Мовчки показує Няні аби вона йшла. Няня цілує йому руки.) Тобі відпочити треба. Бо ж... з такої дороги... Та й цілу ніч... (Іде.) Відпочинемо... (Всміхається.) Тепер уже... спокій у нас буде... (Вийшла.)

Іро. (Безсило махає рукою відіжаючим.) Еее!.. Вии!..

Йона. (Заходить.) Ім щастить... Вітер лагідний — і прямо на зустріч сонцю...

Іро. (Глухо.) Іх зупинити... Хай заберуть малого...

Йона. Вони забрали... Я знайшов його... Хоч та, по-радниця і пустила йому кров, але... воно ще дише, оживе...

Іро. (Поменшав. Стоїть. Безсило махає відіжаючим рукою. В тон відгомоу моря — радісно лунають Юнакови струни. В ролююю.) В Казці наче...

Йона. А я вам казав... (Мовчать.)

Іра. (Наче хтось за нього.) Як поблідлі надії вміраючого щастя — лунають в утомі моєї душі відгуки Твого від мене: „На завжди“... (Мовчить. Стомлено, з безсилі м роспачем.) Прийди... (Луною.) Прийдиийи... (Меншає. Сів. Дивиться все в море. Ледве помітно ворухиться. Щось хоче гукнути... не може. Сидить. Нерухається. Йона бере його за руку. Безнадійно вистів її. Іро холодне. Йона стоїть. Хреститься. Сплющає Ірові очі. Іде.)

Ріта. (Заходить. На устах її усміх перемоги.) Наказала їм, щоб і не оглядались... (Дивиться на Іра. До Йони.) Заснув?

Йона. Не розбуди...

Ріта. Сонечко он... нам йому на зустріч...

Йона. Хай спочине...

Ріта. (Лякаючись його розбудити.) Ну-ну... Одну хвилию... (Обережно йде до арфи. Сіла. Тихо грає, а ще тихше підспівує колискову пісню.) Нуууу-нууу, нуууу-нууу, ну-ну-ну-ну-ну-ну-ну, нууууу-лііііі, аааааа ааааа-а-а-а... (Без співу. Тільки грає. Все тихше, тихше. Йона приніс чорне і накрив ним Іра. Пішов і зараз же вертає з засніченою свічкою. Ріта повернула голову до Іра... Завмерли струни. В глибині, притулившись до кольони, стоїть Няня, чистить цукерки і спокійно смакує їх. Ріта встала. Іде. Взяла Патерицю. Повісила голову. Закрила рукою очі. Пішла. По між кольонами. Мов тінь якась. Вийшла. Нема. Йона стоїть. Нерухається. Дивиться на вмерлого.

Всевелично сходить сонце.

Радіє і сміється Новий День.)

На чужині.

Весна.

19-XX.

Відень.

Друковано 10.000 примірників.

З друкарні Мехітаристів у Відні, VII.

2005

604754

B-1842
1986 1992

B 1.842

ВИЙШЛИ З ДРУКУ:

- Момот Нір. Трагедія, 1 дія.
- Осінньої ночі. Трагедія, 1 дія.
- Святого Вечера. Драма, 1 дія.
- Білі ночі. Драматична поема, 5 дій.

ДРУКУЮТЬСЯ:

- З глибини життя. Драма, 5 дій.
- Ідіот. Драма, 4 дії.

ГОТУЮТЬСЯ ДО ДРУКУ:

- Гонці. Драма, 3 дії.
- Бузт. Комедія, 3 дії.

ЄЛИСЕЙ КАРПЕНКО

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА

Білі Ночі

З ПЕРЕДМОВОЮ САВИ КРИЛАЧА